

DOI: 10.34015/2523-4552.2022.1.09  
УДК 343.8

*Ковальчук В. С.,  
начальник відділу ведення  
Єдиного реєстру досудових  
розслідувань та інформаційно-  
аналітичної роботи  
Волинської обласної прокуратури  
ORCID:0000-0002-6025-1608*

## **ПРО ДЕЯКІ ДЕТЕРМІНАНТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ, ЩО КОРЕЛЮВАЛИ ВІЙНУ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

У статті здійснено аналіз окремих корелянтів, які входять у детермінаційний комплекс, що сприяв нападу Російської Федерації на Україну, а також запропоновані науково обґрунтовані шляхи щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо, з огляду запобігання аналогічним суспільно небезпечним посяганням у майбутньому.

**Ключові слова:** війна; детермінанти; корелянти; кримінальне правопорушення; суспільно небезпечне посягання; військові злочини; кримінально-процесуальна діяльність.

**Постановка проблеми.** Гібридна війна Російської Федерації (РФ), яка була розв'язана нею проти України у 2014 році, анексія (окупація) Криму, а також відкрите військове вторгнення на територію нашої держави у лютому 2022 році обумовлюють необхідність всебічного та комплексного наукового погляду на ті детермінанти(причини, умови, корелянти), що сприяли вчиненню зазначеного суспільно небезпечного посягання практично на всі об'єкти правової охорони, що закріплені у чинному законодавстві, а саме – на: державний суверенітет, територіальну цілісність, незалежність тощо нашої країни, а також на права, свободи і законні інтереси людини, які є визначальними у всіх міжнародно-правових актах [1, с. 96–104].

Важливим у зв'язку з цим є й інший аспект досліджуваної у даній ро-

боті проблематики, з огляду розробки науково обґрунтованих заходів щодо запобігання воєнним діям і посяганням на територію та інші охоронювані законами об'єкти України у подальшому, враховуючи вплив детермінаційних явищ і процесів на їх формування і розвиток [2, с. 274–280].

**Постановка завдання.** Саме з цих міркувань і обрана тема зазначеної наукової статті, а також визначена її основна **мета** – з'ясувати сутність і зміст корелянтів та, в цілому, детермінаційного механізму вчинення воєнних посягань на Україну з боку РФ з тим, щоб запобігти аналогічній протиправній діяльності цієї держави у подальшому.

У свою чергу, головним **завданням** цієї доктринальної розробки є формування науково обґрунтованих висновків, пропозицій і заходів,

пов'язаних з нейтралізацією, блокуванням, усуненням тощо зазначених корелянт.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Як показали результати вивчення наукової літератури, питаннями забезпечення воєнної безпеки та запобігання посяганням на цей об'єкт правової охорони, з огляду положень кримінології та кримінально-процесуального права, досить активно та плідно займаються такі учені, як: А. М. Бабенко, В. С. Батиргареєва, А. А. Вознюк, Б. М. Головкін, О. О. Дудоров, О. М. Джужа, М. В. Карчевський, О. О. Кваша, О. Г. Колб, І. М. Копотун, С. А. Мозоль, В. Ф. Оболенцев, Є. С. Назимко, Є. О. Письменний, М. В. Шепітько та ін.

Особливо цілеспрямовано працює над даною проблематикою Ю. В. Луценко, основним предметом наукових пошуків якого є саме воєнна безпека [3, с. 33–47]. Поряд з цим, у сучасних воєнних умовах детермінаційні процеси і явища, у тому числі кореляційного характеру, що сприяли формуванню та реалізації на практиці протиправних намірів РФ щодо України, набули своїх особливостей розвитку та прояву, а тому мають стати окремим предметом наукових інтересів і пошуків, що й стало вирішальним при виборі об'єкта цієї наукової статті.

**Виклад основного матеріалу.** На науковому рівні загальновизнаним є висновок про те, що всі соціально-правові явища і процеси є взаємозв'язаними, взаємодіючими та взаємообумовленими, у результаті чого будь-яка причина їх формування і розвитку породжує відповідний наслідок [4, с. 333–340].

Якщо вказану теоретичну модель застосувати для з'ясування сут-

ності і змісту детермінант, зокрема корелянт, що мають безпосереднє відношення до змісту сучасної війни РФ проти України (з 24 лютого 2022 року по теперішній час), то можна у зв'язку з цим звернути увагу на декілька із них, які суттєвим чином вплинули на реалізацію першою злочинних намірів щодо нашої держави.

Як показали результати аналізу зібраних емпіричних матеріалів, на перший план з даного приводу виходять корелянти, що стосуються реакції України на анексію Криму та відкритої участі РФ у розв'язанні гібридної війни на Донбасі у 2014 році [5, с. 75–82]. Так, замість того, щоб відразу розірвати дипломатичні відносини з країною-агресором, ввести візовий режим прибуття в Україну її громадян і створити належні та дійові механізми залучення держав-гарантів Будапештського меморандуму 1994 року для забезпечення безпеки нашої держави, представники тодішнього політикуму та так званої «еліти» зайнялись вуличною демагогією і примітивним блокуванням посольства РФ в Україні за допомогою ультра-націоналістичних та інших тому побідних авантюристичних сил.

Як наслідок, в Україні цілком логічно виникла їх протилежність та «п'ята колона» РФ, яка професійно грамотно документувала такі нецивілізовані та чисто популістські дії «демонстрантів», у лавах яких були у тому числі високопоставлені представники вищих ешелонів державної влади, що демонструвалась у різноманітних аудиторіях і організаціях, членом яких є або була на той час наша держава (як от: Раді Європи; ООН, СНД тощо), як реальна загроза на російськомовне населення в Україні. Більш того, як показала практика, це й

обумовило розвиток колабораціонізму в нашій державі, який став ще однією із загроз, що проявила себе у ході війни РФ проти України, розпочинаючи з 2022 року [6, с. 116–128].

Щодо другої корелянти, що пов'язана з розвитком агресивної поведінки РФ щодо України, то її зміст лежить у площині обороноздатності нашої держави [7, с. 49–53]. Зокрема, знову ж таки, ведучи війну по суті з РФ ще з 2014 до лютого 2022 року, Україна зобов'язана була розвивати свій військово-промисловий комплекс, основу якого складають на сьогодні (як і на той час) висококваліфіковані національні фахівці та потужні підприємства.

Натомість, з якихось причин (а, вони є очевидними – це латентна діяльність «агентів впливу» РФ та доморощених «горе-державних мужів», які сфокусували свою увагу на особистих бізнес-інтересах за рахунок держави) Україна за 8-м років війни надала Збройним Силам нашої країни аж, зокрема, вісім сучасних танків Т-80 «Оплот» (один танк на рік) та інші тому побідні озброєння, включаючи літаки, гелікоптери, системи «Град», т. ін.

У свою чергу, виготовлену на оборонних заводах продукцію Україна весь цей часовий відрізок продавала за кордон, хизуючись тим, що вона є одним із успішних експортерів військової техніки. Більш того, за вказаний час яких тільки «агентів впливу» РФ не призначали на керівні посади в Укроборонпромі, включаючи й іноземців. Саме тому, як видається, сьогодні є вірною позиція керівництва держави про притягнення до кримінальної відповідальності винних осіб у такій «політиці» з питань забезпечення обороноздатності України [8].

При цьому зазначений підхід дозволить не тільки нейтралізувати, блокувати, усунути тощо детермінанти, що сприяли зниженню рівня забезпечення національної безпеки, але й стане запобіжним (шляхом залякування) заходом для теперішніх і майбутніх керівників даного державного відомства у випадках виникнення протиправного наміру при виконанні своїх професійних обов'язків.

До третьої групи корелянт, які є предметом даного наукового дослідження, слід віднести питання так званого множинного (подвійного, потрійного, та ін.) громадянства України.

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що саме з 2014 року і у теперішній воєнний час чомусь досить «актуальною» стала діяльність певних так званих політичних «еліт» та інших суб'єктів суспільно-державної спрямованості щодо вирішення зазначеного завдання, з огляду сприйняття даного інституту права як системного елементу держави Україна [9, с. 161–168].

Відповідь на це питання дано в ст. 4 Конституції України, відповідно до положень якої в нашій країні встановлено єдине громадянство України. При цьому набуття особою громадянства іншої держави автоматично, як це витікає із змісту Закону України «Про громадянство України», є правовою підставою для позбавлення її громадянства нашої країни (як приклад можна назвати позбавлення такого права І. Коломойського, Г. Корбана та ін. у липні 2022 року).

У той самий час, вказані вище та інші тому подібні «тлумачі» Основного закону переконують справжніх українців у тому, що якщо особа не претендує на роботу (службу) в орга-

нах державної влади чи місцевого самоврядування України, то вона вправі отримати громадянство іншої держави, посилаючись на те, що це є загальноновизнаний принцип у цивілізованих країнах. Без сумніву, заперечувати вказане міжнародно-правове положення безглуздо, враховуючи євроатлантичні наміри України щодо вступу в Європейський Союз та НАТО.

Поряд з цим, варто звернути увагу авторів доктрини множинного громадянства на той факт, що ними дається невірне та професійно невиважене, з точки зору суб'єктів офіційного тлумачення норм права, розширене роз'яснення змісту ст. 4 Конституції України та порушується, одночасно, принцип верховенства права, відповідно до якого норми Основного закону мають найвищу юридичну силу і є нормами прямої дії (ст. 8 Конституції України).

Виходячи з цього, цілком очевидним у даному випадку є висновок про те, що в нашій державі на сьогодні є єдине громадянство України, а тому, будь-які пропозиції з цього приводу можна віднести до корелянт воєнної агресії РФ щодо нашої держави.

Чому це так важливо для України?

По-перше, з часів закінчення другої світової війни (1939–1945 рр.) жодна з Європейських держав, на щастя, не вела воєнні дії на своїй території із зовнішнім агресором, крім, звичайно, колишньої Югославії, де Сербія військовою силою вчиняла спроби зберегти у своєму складі федеральні утворення, а тому проблем щодо множинності громадянства у них на практиці не виникало.

У свою чергу, Україна вже 9-й рік бореться з РФ за свій суверенітет і незалежність, а тому єдине громадян-

ство у такій ситуації виступає реальним гарантом її цілісності та державності. Додатковим аргументом у зв'язку з цим виступають різноманітні спроби громадян України ухилитись від виконання військового обов'язку, у тому числі й шляхом використання можливостей політиків у розширенні переліку осіб, які вправі виїжджати за кордон у воєнний час, навіть при наявності права таким чином на самозахист, що слід віднести до корелянт детермінаційного комплексу, який сприяв РФ у нападі на Україну у лютому 2022 року [10, с. 260–267].

Саме з цих міркувань та з метою блокування, усунення, нейтралізації тощо корелянт, які входять у цей комплекс, варто на правозастосовному рівні посилити не тільки індивідуальну юридичну відповідальність за наявність подвійного громадянства, у тому числі ввести у КК норму, яка передбачала б кримінальну відповідальність за вчинення вказаних правопорушень, але й активізувати кримінальне переслідування тих юридичних осіб (партій, громадських об'єднань, фондів, т. ін.), членами яких є фізичні особи з множинним громадянством, якщо вони є активними суб'єктами формування та реалізації державної політики нашої країни.

Знову ж таки, колаборанти, які на сьогодні активно співпрацюють з російськими окупантами у формі суспільно-державного управління (виконують функції так званих губернаторів, мерів, керівників освіти, медичних закладів та ін.), стали зрадниками і завдяки тому, що мали подвійне громадянство, і сформувати таким чином свою антиукраїнську позицію щодо України, що й стало наслідком реалізації на практиці корелянт де-

термінаційного комплексу, мова про який велась вище.

Як встановлено в ході даного дослідження, на стан забезпечення воєнної безпеки України впливають й інші корелянти, включаючи й кримінально-процесуального спрямування. До таких, зокрема, можна віднести наступні із них:

1. Високий рівень правової незахищеності населення в Україні, у тому числі у сфері судочинства, у зв'язку з чим громадяни вимушені звертатись за забезпеченням своїх прав не до держави, а до зовнішніх суб'єктів. Так, на сьогодні по кількості звернень своїх громадян у Європейський Суд з прав людини (ЄСПЛ) Україна займає 4-те місце в Європі.

А, як назвати той факт, що мобілізуючи у військовий час своїх громадян до лав Збройних сил та інших військових формувань України, держава лише мінімально забезпечує їх відповідними особистими ресурсами захисту, покладаючи цей обов'язок на населення?

2. Правові прогалини у тих законодавчих актах, які регулюють діяльність волонтерських організацій, що стали у зв'язку з цим засобом прихисту та формою ухилення відповідних категорій громадян від мобілізації.

А, це не тільки знижує рівень довіри суспільства до цих громадських об'єднань, але й підвищує рівень корупції з цих питань [11, с. 242–255].

3. Самоусунення держави і, одночасно, надання права на придбання військової амуніції та певних видів озброєння для приватних осіб та організацій.

І, це в умовах, коли кількість необлікованої зброї на територіях, які були деокуповані Україною (Буча, Гос-

томель, Ірпінь ін.), носить загрозливий для суспільства характер.

4. Низький рівень підготовки населення до самозахисту на тих територіях, на яких не велись бойові дії, але існує загроза військової агресії (Волинь, Рівненщина, Житомирщина та ін.).

Зміст цієї проблеми полягає у тому, що держава зобов'язана створити у кожному густонаселеному пункті України (обласних та районних центрах, об'єднаних громадах, тощо) курси військової підготовки до самозахисту в умовах війни та окупації.

До їх проведення варто залучати всіх придатних по формі (здоров'ю, власній волі, віку тощо) громадян, які на добровільній основі готові захищати свою Вітчизну. Зокрема, до таких своєрідних «резервістів» можна віднести: а) осіб, віком від 60 років і старші; б) інвалідів, які здатні тримати зброю в руках; в) та школярів випускних класів, які не досягли 18-річного віку; ін.

Саме по такому шляху, у свій час, пішов Ізраїль, проголосивши свою незалежність у 1949 році, чий досвід, без сумніву, й має використати наша держава.

5. Інші корелянти (відсутність політичної монолітності в умовах війни; спроби дискредитувати у військовий час керівництво держави; зловживання своїми повноваженнями відповідних радників міністрів і відомств з питань дотримання державної таємниці та публічної інформації, т. ін.), нейтралізація яких значно знизилася б рівень посягань на воєнну безпеку України [12, с. 317–319].

У той самий час, вирішити це завдання та усунути у зв'язку з цим існуючі корелянти детермінаційного комплексу, що мають безпосереднє

відношення до російської військової агресії проти України, неможливо, включаючи кримінально-процесуальні ресурси і засоби, без встановлення у чинному законодавстві обов'язку для всіх державних органів (а, в КПК – для прокурорів і органів досудового розслідування та суду) виявляти детермінанти (причини, умови та корелянти), які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, та реагувати на них відповідними заходами.

**Висновки.** Отже, проведений аналіз змісту деяких корелянт, які входять у детермінаційний комплекс, що обумовив війну Російської Федерації проти України у лютому 2022 року, дозволяє констатувати, що воєнна безпека залежить не тільки і не стільки від професійної

готовності та здатності Збройних Сил та інших військових формувань нашої держави, скільки і від спроможності інших інститутів суспільства забезпечувати належним чином охорону даного правового об'єкта, особливе місце у якому має займати кримінально-процесуальна спрямованість її суб'єктів щодо ефективного реагування на факти вчинення кримінальних правопорушень, зокрема і у сфері воєнної безпеки.

Саме тому, так важливо у вказаній суспільній діяльності своєчасно та повно виявляти і усувати вказані вище детермінанти (причини, умови та корелянти), а також консолидувати у зв'язку з цим зусилля усіх її суб'єктів з тим, щоб запобігати аналогічним кримінальним посяганням з боку РФ у подальшому.

#### Список використаних джерел

1. Луценко Ю. В. Правові аспекти класифікації злочинів проти воєнної безпеки України, які віднесені до розділу I Особливої частини КК України (Злочини проти основ національної безпеки України) (Частина 1). *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 3(9). С. 8-17.
2. Головін Б. М. Про детермінацію злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 274-280.
3. Луценко Ю. В. Поняття та зміст воєнної безпеки України у світлі сучасних викликів та загроз. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. Вип. 137. С. 33-47.
5. Кваша О. О. Значення філософської категорії причинності у кримінально-правових дослідженнях : традиції та сучасність. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 333-340.
6. Nikolay V. Karchevsky, Olena V. Karchevska. Ukrainian 2014/2015 – Events : Practical Proof of Social Theorems. *Krit V Kritische Vierteljahresschrift fur Gesetz und Rechtswissenschaft*. 2016. Vol: 99 Issue : 1. P. 75-82.
7. Письменний Є. О. Колабораціонізм у сучасній Україні як кримінально-правова проблема. *Право України*. 2020. № 12. С. 116-128.
8. Луценко Ю. В. Теоретико-правові аспекти воєнної сфери в системі державної безпеки України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 3(32). С. 49-53.
9. Злочини в оборонній сфері буде розслідувати спеціальна робоча група у ГПУ. UKR:<https://www.ukr.net>. 26.11.2021. [дата звернення 20.06.2022].
10. Оболенцев В. Ф. Держава Україна як система : системний підхід до запобігання корупції. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 138. С. 161-168.
11. Кваша О. О. Право на самозахист в контексті протидії злочинним посяганням на національну безпеку України. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 260-267.

12. Загине́й-Заболо́тенко З. А., Гладун О. З. Поняття та перелік корупційних кримінальних правопорушень : чого потребує Кримінальний кодекс України. *Право України*. 2020. № 9. С. 242-255.

13. Колб О. Г. Про деякі кримінально-правові заходи запобігання розкраданням майна, отриманого волонтерськими організаціями України. *Юридичний науковий електронний журнал*. Запоріжжя: Запоріж.нац.ун-т, 2022. № 4. С. 317-319. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/75>

### References

Lutsenko, Yu. V. (2020). Pravovi aspekty klasyfikatsiyi zlochyniv proty voyennoyi bezpeky Ukrayiny, yaki vidneseni do rozdlu I Osoblyvoyi chastyny KK Ukrayiny (Zlochyny proty osnov natsional'noyi bezpeky Ukrayiny) (Chastyna1). *Sotsial'no-pravovi studiyi*, 3(9), 8-17.

Holovkin, B. M. (2020). Pro determinatsiyu zlochynnosti. *Chastopys Kyivs'koho universytetu prava*. № 1. S. 274-280.

Lutsenko, Yu. V. (2018). Ponyattya ta zmist voyennoyi bezpeky Ukrayiny u svitli suchasnykh vyklykiv ta zahroz. *Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn*. Vyp. 137. S. 33-47.

Kvasha, O. O. (2017). Znachennya filosofskoyi katehoriyi prychynnosti u kryminal'no-pravovykh doslidzhenniyakh : tradytsiyi ta suchasnist'. *Pravova derzhava*. Vyp. 28. S. 333-340.

Nikolay V. Karchevsky, Olena V. Karchevska. Ukrainian 2014/2015 Events : Practical Proof of Social Theorems. *Krit V Kritische Vierteahres-schrift jurGeset zdebund und Rechtswissenschaft*. 2016. Vol: 99 Issue : 1. P. 75-82.

Pys'menny, Ye. O. (2020). Kolaboratsionizm u suchasniy Ukrayini yak kryminal'no-pravova problema. *Pravo Ukrayiny*. № 12. S. 116-128.

Lutsenko, Yu. V. (2020). Teoretyko-pravovi aspekty voyennoyi sfery v systemi derzhavnoyi bezpeky Ukrayiny. *Prykarpats'kyi yurydychnyy visnyk*. Vyp. 3(32). S. 49-53.

Obolentsev V. F. (2017). Derzhava Ukrayina yak systema : systemnyy pidkhid do zapobihannya koruptsiyi. *Problemy zakonnosti*. Vyp. 138. S. 161-168.

Kvasha, O. O. (2018). Pravo na samozakhyst v konteksti protydyi zlochynnym posyahanniam na natsional'nu bezpeku Ukrayiny. *Pravova derzhava*, 29, 260-267.

Zachynay-Zabolotenko, Z. A., Hladun, O. Z. (2020). Ponyattya ta perelik koruptsiynykh kryminal'nykh pravoporushen' : choho potrebuye Kryminal'nyy kodeks Ukrayiny. *Pravo Ukrayiny*, 9. S. 242-255.

Kolb, O. H. (2022). Pro deiaki kryminalno-pravovi zakhody zapobihannia rozkradanniam maina, otrymanoho volonterskymy orhanizatsiiamy Ukrainy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. Zaporizhzhia: Zaporizh.nats.un-t, 4. S. 317-319.

**V. Kovalchuk**, head of the department for maintaining the Unified Register pretrial investigations and information and analytical work Volyn regional prosecutor's office

ORCID: 0000-0002-6025-1608

### About some determinants that led to the war of the Russian Federation against Ukraine

The article analyzes individual causes and conditions that contributed to the attack of the Russian Federation on Ukraine, as well as proposed scientifically based

measures for their neutralization, blocking, elimination, etc., with a view to preventing similar socially dangerous encroachments in the future.

The hybrid war of the Russian Federation (RF), which was unleashed by it against Ukraine in 2014, the annexation (occupation) of Crimea, as well as the open military invasion of the territory of our state in February 2022 necessitate a comprehensive and complex scientific view of those determinants (reasons, conditions, correlates) that contributed to the perpetration of the specified socially dangerous encroachment on almost all objects of legal protection enshrined in current legislation, namely: state sovereignty, territorial integrity, independence, etc. of our country, as well as rights, freedom and legitimate human interests, which are decisive in all international legal acts.

In this regard, another aspect of the issues studied in this work is important, in view of the development of scientifically based measures to prevent military actions and encroachments on the territory and other legally protected objects of Ukraine in the future, taking into account the influence of deterministic phenomena and processes on them formation and development.

It is for these reasons that the topic of the mentioned scientific article was chosen, as well as its main goal was determined – to find out the essence and content of the correlates and, in general, the deterministic mechanism of military aggression against Ukraine by the Russian Federation in order to prevent similar illegal activities of this state in the future.

In turn, the main task of this doctrinal development is the formation of scientifically based conclusions, proposals and measures related to the neutralization, blocking, elimination, etc. of the said correlates.

**Keywords:** *war; determinants; correlates; criminal offense; socially dangerous encroachment; war crimes; criminal procedural activity.*